

felhér alapon című festménye mint a művészet hanyatlásának elindítója ellen. Bár az esszé a regénynél egy évvel későbbi keltezésű, nem lehet véletlen, hogy a *Kész* első ízben négyzet alakú könyv formájában jelent meg, amelynek baljós, fekete borítójáról csupán a név, a cím és a Kreml körvonalai merednek ránk felé.

Mindemellett a *Kész* az oroszok múltjának és jelenének szatirikus krónikája is: a Dolgos Gunyhó, a szanitéceket szállító Vörös Szán, a „szabadosok” gyógyítása vagy a „réginyomású” könyvek betiltása mind szimbolikus erejűek, a hősök degradálódott nyelve pedig egyesek szerint a kilencvenes évek Oroszországát átitató, „elfajzott” újorosz zsargon könyörtelen bírálata.

Halad-e a világ előre, vagy hagyja, hogy a „civilizáció bármely gyümölcse gyilkos bumeráנגgá” váljon kezében? A regény, válasz helyett, szokatlan kimenetelű kivégzési jelenettel zárul. Hát ezt meg hogy értjük? „А понимай как знаешь!”, magyarul: „Értsd, ahogy tudod!” Vessük eszünkbe a máglyahalált túlélő, éppen a mennybe tartó fűtő utolsó mondatát, és értjük, ahogy tudjuk.

JUHÁSZ KATALIN

(Fordította M. Nagy Miklós, *Ulpus-ház* Kiadó, Budapest, 2004, 307 oldal, 3480 Ft)

KÁLNAY ADÉL:

Háborús történet

„Inter arma silent Musae.” A második világháborút követő hat évtizedben – a korban, melyben a világbéke egyre gyöngyülő illúziója, reménytelen reménye tartotta pályáján a kollektív emberi akaratot – nyolcvanmilliónál is több ember halt meg különböző háborús konfliktusokban.

Az isteneitől mind távolabbra sodródó ember a legáthatóbb, leg-hatalmasabb, az égigérő „műzsa-csönd” megteremtője lett.

Lehet-e egyáltalán bátorságunk teremtésről beszélni a háborúval, a történelem e blaszfémiajával kapcsolatban? Mi történik, amikor a kozmosz ismét káosszá lesz, amikor újra a sötét vizek fölé kényszerül a száműzött isteni lélek? Épülhet-e az ember a totális rombolás idején?

Kálnay Adél regénye valóban háborús történet. Meghatározott időben (az első világháborúban), meghatározott történelmi kontextusban, ismert és ismerhető helyszíneken (pl. Galíciában) gördülnek eseményei, és mégis érezzük, hogy inkább szól a háborúk természetrajzáról, semmint az író által választott eseményről és korról. A háború történetét olvashatjuk benne, egy háború krónikája helyett.

A könyv szereplői korántsem hősök a szó hagyományos értelmében. A *Háborús történet* fiatal kato-

náinak hősiessége az emberlét póré, élni akaró heroizmusa. A háború az eldugott erdei falvacska békéjének kontrasztjaként jelentkezik, s bár a főszereplő József számára a behívó jelenti a vész kezdetét, a pusztulás már előreküldte mérges szelét: a fiú orvul lemészárolt őzek tetemére bukkan az erdőben.

A fiatalember nem vesz tudomást a rá leselkedő veszélyről. Radnóti szavai csengnek a fülünkbe: „alszik a pókháló közelében a légy a falon”. Talán valamiféle tudat alatti dac ez a tizennyolc éves élet részéről, melynek a történelmi dűlások ellenére sem lehet még köze a halálhoz.

Kálnay Adél könyvében a tízes évek világégesének uniformizált falanszterlakói (Józi és József) el sem jutnak a frontra, híradásokból, távoli robajokból értesülnek a fenyegető vész közeledtéről, éhezőket és sebesülteket látnak. A történelem értük jött, elragadta őket, hogy aztán végtelen cinizmussal bujkáljon előlük; mégis e háborútlan háborús történet légnymóssérültjei ők, akiket nem ér el a háború, mégis az áldozatai lesznek.

Akárcsak a Musza Dagh kálváriát járó örmény menekülteinek, Józseféknek is az otthon elhagyása jelenti a tragédiát. Az éltető Rend az útra keléssel végérvényesen megbomlott.

„A háborúban nem kell ok” – foglalja össze Márton, a tapasztalt társ fogságuk kezdetén, majd hozzáteszi: „A háború az egyetlen magyarázat.”

De valóban hallgatnak-e ilyenkor a műzsák? A céltalan cél, a véres külső akarat félelmetes súllyal nehezedik a hősökre, megannyi Hamletet eredményezve, s bár a háború valóban kizökkent idő, mégis egyedül az ember tudja helyre tolni azt.

Akár kárhozát, akár nem, a fegyverek közt hallgatnak, a háborúról viszont időtlen idők óta zengtek és zengenek a műzsák.

A regény különös értéke, hogy finoman rávilágít: az embertelenségben hiába is keressük az emberi szokványos megnyilvánulásait. Nem a művészet és a műzsák változnak meg a háborúban, hanem az alap, amelyre építközhetünk. Kálnay Adél új regénye arról is szól, hogy miként kerül a túlélés ihletett feladata művészi dimenzióba. A főszereplő, Lakatos József az átvészelés helyett a túlélés árnyalatát választja a megroppant alapokon; meddő nosztalgizálás nélkül, bátran alapít családot, tudván, hogy az idő a háború borzalmai nélkül is visszafordíthatatlan lenne.

A könyvről néha az a benyomásunk lehet, hogy nagyregény-téma került túlon túl szűk keretek közé, de

a kis terjedelem ellenére az elénk táruló kép korokat, sorsokat fog át.

A *Háborús történet* különösen hömpölygő, idézeteket és párbeszédet „jeltelenül” elbeszélő szerkesztésmódjával, dokumentarista éleslátásával tár elénk egy világot. Egy olyan világot, ahol minden hagyományosan elfogadott szabály és törvény érvényét veszti. Egy kemény és embertelen világot, ahol mégis feltartóztatatlanul váj magának utat az élet.

KOVÁCS ANDRÁS

(*Alexandra Kiadó, Budapest, 2005,*
164 oldal, 1999 Ft)

DRAGOMÁN GYÖRGY:

A fehér király

Dragomán György 1973-ban született Marosvásárhelyen. 1988 óta él Magyarországon. *A pusztítás könyve* (Balassi Kiadó, 2002) után – melyért 2003-ban Bródy Sándor-díjat kapott – idén új regénnyel lépett az olvasóközönség elé. Regényein kívül több fordítása is megjelent, valamint 2003-ban napvilágot látott *Nilil* című drámája.

Legújabb műve, *A fehér király* tizenyolc epizód egy fiú életéből, saját – naplószerű – elbeszélésében. A beszédmód fiatalos, lendületes, élethű. A regény tempóját gyorsítja,

hogy a fejezetek között nincs szerves kapcsolat, novellákként is olvashatók. Az események időben egymás után következnek, de túlnyomórészt nem hatnak egymásra, a szereplők általában csak egy-egy fejezetben tűnnek fel, további sorsuk homályban marad. Nem derül fény arra sem, hogy hol és mikor játszódnak a történetek; leginkább a nyolcvanas évek Romániája rajzolódik ki a sorok mögül.

A tizenegy éves kisfiú, akit Dzsátának hívnak, édesanyjával él, harmonikus, gyermekien meleg kapcsolatban. Szegények, de nem feledkeznek meg a náluk szegényebbekről. Életükre rányomja a bélyegét a kommunista diktatúra, amely a családfőt munkatáborba hurcolta, és folyamatosan félelemben tartja a csonka családot. A fiú elbeszélése mögött ott húzódik a rendszer embertelenségének gyermeki tapasztalata; igazságérzete nem háborog, teljesen alkalmazkodik a környezetéhez. Megtanulja, hogy nem mindig a legjobb eredményért jár az első díj, hogy a futballmeccset néha el kell adni, „hogy veszteni tudni kell”. Nem panaszkodik, nem értékel, csak mesél. Nagyon pontos megfigyelő. Sok mindent nem ért, ám mi mindent értünk, és dühöngünk. A gyermek kiszolgáltatott, áldozat.

Hősünk a nehéz körülmények ellenére is vidám kiskamasz. Dragomán kiválóan érzékelteti ennek az életkornak a sajátos világát, ami vitathatatlanul *A Pál utcai fiúk* roko-